

УДК [930.253:323.281] (477-25) “1930/1931”

Н. А. ГАМАРНИК*

**ВИКЛАДАЦЬКИЙ СКЛАД КИЇВСЬКОЇ ВИЩОЇ
ОБ’ЄДНАНОЇ ШКОЛИ КОМАНДИРІВ РСЧА
ІМ. С. С. КАМЕНЄВА У СПРАВІ “ВЕСНА”
(за матеріалами ГДА СБ України)**

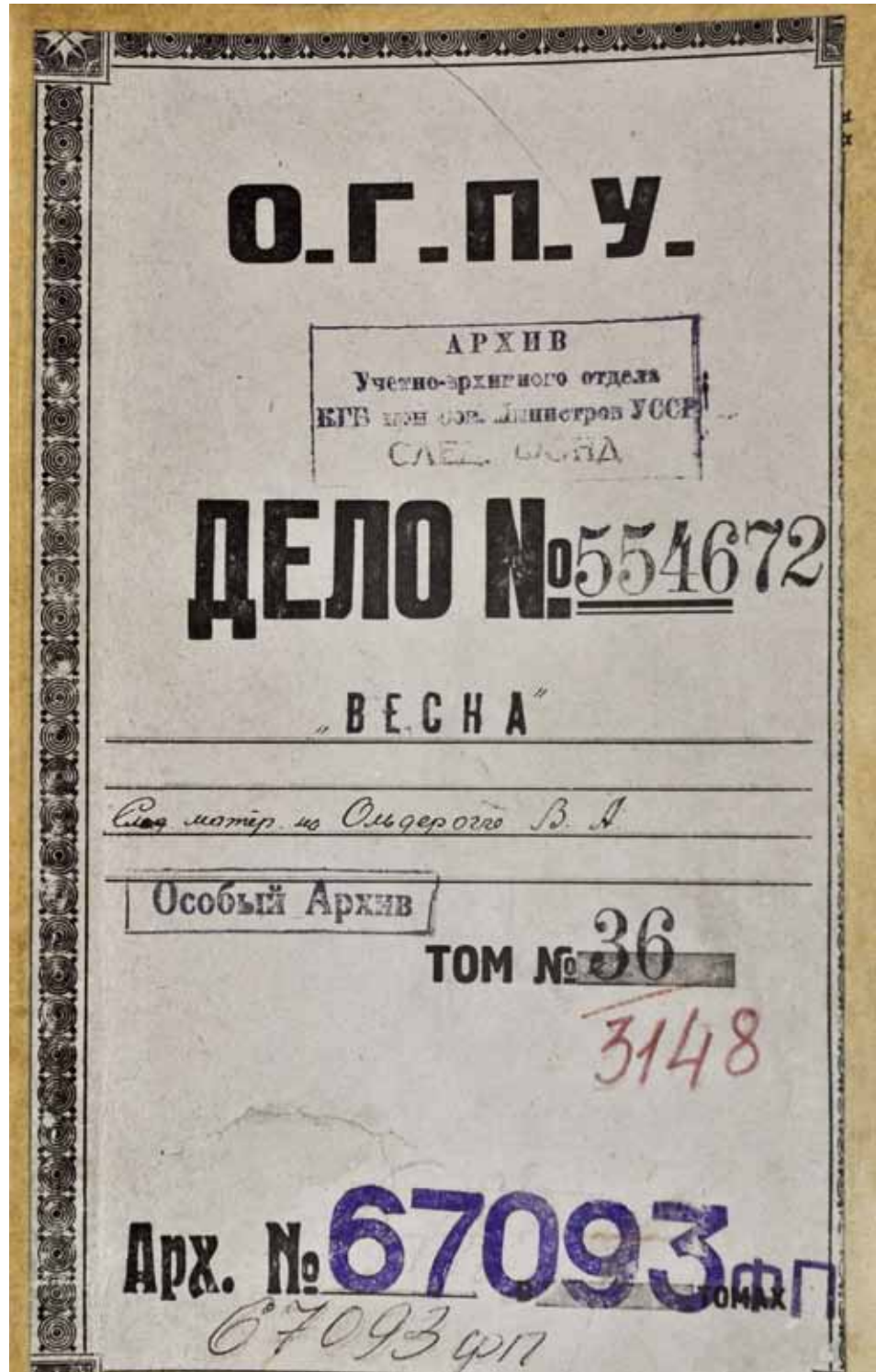
Здійснюється огляд документів фондів Галузевого державного архіву Служби безпеки України щодо викладачів Київської вищої об’єднаної школи командирів РСЧА ім. С. С. Каменєва, обвинувачуваних за справою “Весна” 1930–1931 років.

Ключові слова: справа “Весна”; репресії; ДПУ; Київський гарнізон; школа імені С. С. Каменєва; В. О. Ольдерогге.

У роки “Великого терору” на території УРСР було репресовано близько 15 тисяч представників військової інтелігенції – майже третина від загальних втрат Збройних сил СРСР у довоєнні роки¹. Проте значного удару по висококваліфікованому і неодноразово перевіреному в бойовій обстановці складу РСЧА було завдано ще упродовж 1930–1931 років під час ліквідації органами ДПУ УСРР так званої “Військово-офіцерської контрреволюційної організації” (справа “Весна”). “Центром” організації в Україні була Київська вища об’єднана школа командирів РСЧА ім. С. С. Каменєва.

Короткі відомості з історії створення школи. 7 лютого 1918 року в Арзамасі за ініціативи Реввійськради Східного фронту були відкриті курси червоних командирів при штабі фронту. 14 липня 1919 року курси переформовані у військову школу Східного фронту. 15 листопада 1919 року остання перейменована у Вищу військову школу червоних командирів Туркестанського фронту, з січня 1920 року – у Вищу військову школу Туркестанського фронту імені головнокомандувача С.С. Каменєва. У травні 1921 року школу переведено із Ташкента до Києва і перейменовано у Київську військову школу РСЧА. 27 лютого 1922 року до останньої вливаються: Казанська вища військова школа, Белгородська та Українська вищі артилерійські школи, і навчальний заклад отримує назву – Київська вища об’єднана військова школа. Наказом від 19 травня 1924 року школу було реорганізовано у Київську вищу об’єднану школу командирів РСЧА імені С. С. Каменєва з одночасним

* Гамарник *Наталія Анатоліївна* – старший науковий співробітник Меморіального комплексу “Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років”.

приєднанням 8-ї Ленінградської піхотної школи.² З цього часу школу комплектували виключно червоними командирами, які закінчили прискорені командні курси, і командирами, які не мали закінченої вищої освіти. Термін навчання збільшувався до 2-х років. Начальником школи у вказаний період був генерал В. Л. Ольдерогге, на місце якого у вересні 1924 року призначено комкора Я. Я. Лаціса, заступником з навчально-стройової частини – Л. С. Карум, а з вересня 1924 року – генерал В. О. Ольдерогге. Викладачі школи майже повністю склалися із офіцерів старої армії – висококваліфікованих спеціалістів. У школі викладало понад 60 кадрових військових. Серед них було 8 колишніх генералів, зокрема В. І. Кедрін, М. В. Лебедєв, М. П. Блавдзевич, П. В. Шепелев, В. М. Сокира-Яхонтов, стільки ж генштабістів у штабс-офіцерських чинах, 25 полковників тощо.

На початку 30-х років ХХ ст. розпочалися масові репресії щодо військових фахівців “старої генерації”. Офіційним мотивом стало “викриття” в грудні 1930 року антирадянської військової організації, яка нібито навесні 1931 року (звідси назва справи – “Весна”) “очікувала на інтервенцію Антанти й готувала збройне повстання”. Архівна кримінальна справа “Весна” була сформована в 1935–1937 роках як одиниця зберігання в Особливому архіві Головного управління державної безпеки НКВС СРСР із документів слідства органів ОДПУ. У 1957–1965 роках майже в повному обсязі фонд було передано з Центрального архіву КДБ при Раді Міністрів СРСР до Києва. Частина документів не має прямого стосунку до подій в Україні. 3276 томів, які надійшли з Москви до КДБ при Раді Міністрів УРСР, нині зберігаються в Галузевому державному архіві Служби безпеки України. Більшість томів справи “Весна” містять слідчі матеріали на одного або кількох звинувачуваних: постанови на арешт та обшук, ордери на арешт, анкети, протоколи особистого обшуку, допитів заарештованих та свідків, очних ставок і засідань судових трійок при колегіях ОДПУ і ДПУ УСРР, описи вилучених речей, постанови за матеріалами слідства, виписки з обвинувальних висновків, матеріали перегляду справ та документи про реабілітацію.

Характерною особливістю справи “Весна” було послідовне розгортання її з локального рівня до всесоюзного через викриття органами ОДПУ все нових “центрів контрреволюційної організації”, пов’язаних із іншими подібними на території СРСР. Згідно з офіційною версією на початку 1930 року Конотопським відділом ОДПУ розпочалася агентурна розробка “Весна” у справі “угруповання куркулів” села Головоньки і хутора Чечель Борзненського району Конотопського округу. Були заарештовані “керівники” угруповання, які зізналися в контрреволюційних діяннях і назвали керівниками неіснуючого “Лівобережного штабу повстанських військ визволення України” колишніх білих офіцерів,

яким органи ОДПУ визначили значно серйознішу роль – “участь у Всесоюзній військово-офіцерській контрреволюційній організації у Києві”.

Зупинимось на деяких матеріалах справи, які стосуються колишніх викладачів Київської вищої об’єднаної школи командирів РСЧА імені С. С. Каменєва. Саме викладачі школи – колишні царські генерали В. О. Ольдерогге, В. І. Кедрін, полковники О. О. Луганін, М. І. Мінін та інші – начебто очолили так звану “Київську військово-офіцерську контрреволюційну організацію”. Територіально “організація” охоплювала значну частину України: Київський, Конотопський, Ніжинський, Роменський, Прилуцький, Черкаський, Шепетівський, Вінницький, Кам’янець-Подільський, Могилевський, Харківський, Маріупольський, Криворізький, Дніпропетровський, Запорізький та Полтавський округи; міста Харків, Київ, Одеса; також вона мала зв’язки з іншими регіонами СРСР та містами Москва і Ленінград. Учасниками останньої після допитів в ОДПУ СРСР визнали себе багато колишніх офіцерів царської армії, які сприйняли “ідеї радянської влади” і служили в Червоній армії.

Одним із перших заарештованих у цій справі серед колишніх викладачів Київської вищої об’єднаної школи командирів РСЧА імені С. С. Каменєва був А. П. Семенович, який ніяких суттєвих показів слідству не надав.

5 жовтня 1930 року заарештовано колишнього поручика К. В. Гаєвського, який до цього, з 1924 до 1927 року, обіймав посаду помічника начальника навчальної частини школи інженерного відділення³. З 1927 року викладав у Київському політехнічному інституті, згодом у 1930 році призначений військовим керівником Київського інженерно-будівельного інституту.

У перших показах від 15 жовтня 1930 року надає інформацію про викладацький склад школи, про знайомство з колишнім її начальником В.О. Ольдерогге. Проте для органів ДПУ такі свідчення були не досить переконливими. Наступний документ справи датований аж 20 грудня 1930 року. Це вже було “...щире зізнання в антирадянських діях”. З показів: “... Про контрреволюційну діяльність колишніх офіцерів Києва я вперше почув у 1927 році... Я знаю, що членами організації були: Ольдерогге, Карум, Мінін, Костко, Синюков, Ржечицький і я...”⁴ Як зазначено в обвинувальному висновку у справі “Весна” від 26 травня 1931 року на К.В. Гаєвського, який належав до керівного складу організації, була “покладена робота зі створення диверсійних груп, проведення вербовки серед командного складу спеціальних технічних частин Київського гарнізону та координація дій офіцерської організації з цивільною контрреволюційною організацією...”. Відповідно до цих висновків останнього засуджено до 10 років концтаборів.⁵ (Забігаючи наперед, зазначимо, що покарання колишній офіцер відбував у Хер-

Заполняется сотрудниками ГПУ,
путем опроса обвиняемых и по
материалам следствия

АНКЕТА

АРЕСТОВАННОГО ПО ДЕЛУ „ВЕСНА“

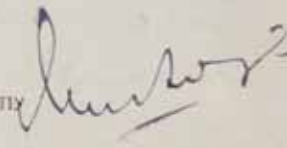
Название органа Г.П.У. Т.Н.У. УССР.

Время ареста 5го октября 1930года

Место заключения: г. Харьков Векс № 1 улица № 2.

ВОПРОСЫ	ОТВЕТЫ
1. Фамилия, имя и отчество	<u>Табский Колесница Николаевич</u>
2. Время и место рождения	<u>1899. Матвеевской церкви Селин- еклоуха 1200, Мелкино</u>
3. Национальность и гражданство	<u>русский, совет</u>
4. Бывшее сословие или происхождение до революции	<u>кулаки</u>
5. Профессия, род занятий	<u>Тел. станиц. командир войска, воен- ный редактор (Украина Советов-ин)</u>
6. Социальное и имущественное положение	
7. Семейное положение и род занятий членов семьи	<u>жена, двое детей (Юлия и Зина).</u>
8. Образование: а) Общее б) Военное	<u>Кадетский корпус в г. Ахоло 1916. Кедровский Высший-инженерный</u>
9. Служба и чин в старой армии, при белых, Петлюре и Гетмане, и учреждениях белых правительства. (хронологически)	<u>кадетский корпус (сапер) с 1914 г. до 1918 г. в войска в Ступини -</u>

Ф. 6, спр. 67093-ФП.-782, арк. 1.

10. Служба в Красной армии и сов- учреждениях; последнее место службы	с декабря 1918 г. по октябрю 23, (формулы типа Социалистическая Коммуна Курск) с января 23 г. в составе Коммуны по октябрю 27 г. а затем в составе Коммуны в г. Калужской области. Октябрь 1918 г. г. Калужской области. Октябрь 1918 г.
11. Был ли за границей, когда снималась временя и как вернулся в СССР?	с 1914 по 1918 г. (Германия, Польша)
12. В каких антисоветских и орга- низациях состоял; участие в борь- бе против Советского, арестован- вался ли, когда, результаты суда	не был
13. Состоял ли ранее членом ВКП(б) и причины выхода	не состоял
14. Точное местонахождение до ареста	Калуж. губ. деревня 25
<p>Подпись арестованного</p>	
<p>Подпись сотрудника ГПУ </p>	
<p>_____ 1923 года.</p>	
<p>Примечание: По законному анкету в случае если арестованный являлся секретным сотруд- ником об этом делается специальная анкета с указанием года вербовки и по ка- кой линии. Необходимо также особо отмечать сознался ли арестованный в мо- менту заполнения анкеты.</p>	
<p>ДЛЯ ОТМЕТОК</p>	

Ф. 6, спр. 67093-ФП-Т.2417, арк. 196.

сонській виправно-трудо́вій промисло́вій колонії. Завдяки клопотанням керівництва установи у 1933 році термін покарання було скорочено до 5 років, і К.В. Гаєвський був звільнений достроково)⁶.

Повертаємося до розгортання справи “Весна”. У середині жовтня 1930 року до списку заарештованих колишніх офіцерів – викладачів школи ім. С. С. Каменєва – додалися генерал В. І. Кедрін, полковник М. І. Мінін, підполковник О. І. Батрак, колишній військовий чиновник В. Г. Міллес, а 2 листопада – генерал-майор М. П. Блаудзевич. Слідству необхідні були переконливі свідчення на колишнього начальника школи В. О. Ольдерогге. І вже 21 листопада 1930 року у свідченнях С. І. Добровольського була змальована “картина існування офіцерської патріотичної підпільної організації всесоюзного масштабу, яка прагнула до повалення Радвлади шляхом збройного повстання”.⁷ Керівниками київського відділення називалися В. О. Ольдерогге, А. П. Семенович, О. О. Луганін та В. І. Кедрін.

Дещо з біографії Володимира Олександровича Ольдерогге. Після розгрому військ Врангеля отримав призначення в Київ на посаду інспектора піхоти України і Криму, з лютого 1924 року – начальник Київської вищої об’єднаної школи командирів РСЧА імені С.С. Каменєва. У вересні 1926 року у зв’язку з воєнізацією цивільних вузів частина викладачів школи, серед них і В.О. Ольдерогге, переведені в різні навчальні заклади Києва. Володимир Олександрович обійняв посаду військового керівника Політехнічного інституту і за сумісництвом – головного військового керівника Києва.

Кримінальна справа щодо В. О. Ольдерогге починається постановою про початок слідства від 18 грудня 1930 року, де зазначено такі пункти обвинувачення: "...організація і керівництво Київською військово-офіцерською контр-революційною організацією..." та "шпигунство на користь Польщі".⁸ (У справі відсутній ордер на арешт, стандартна анкета, загальний протокол допиту). Наступний документ у справі – свідчення генерала від 24 грудня 1930 року – містив його каяття: "З часу мого арешту 7 грудня, обдумавши все своє життя за останні 13 років – з часу мого вступу до лав Червоної Армії, я лише зараз усвідомив усю тяжкість зроблених мною помилок, а також і злочинів проти

В. О. Ольдерогге.
Ф. 6, спр. 67093-ФП-Т.3151А, арк. 308.

радянської влади і, приносячи своє щире і повне каяття, я наважився правдиво розповісти про свою злочинну діяльність, щоб спокутувати цим ...свою вину перед трудящими Радянського Союзу..."⁹ (Відомо, що впродовж сімнадцяти днів з моменту арешту Володимир Олександрович відкидав усі пред'явлені йому обвинувачення). Наступного дня В. О. Ольдерогге знову давав свідчення, які увійшли до його загальних показів від 14–15 січня 1931 року "... Базою організації була могутня школа імені С. С. Каменєва, маючи у своєму складі майже 100 % колишнього офіцера... Кінцевою метою, поставленою Київською організацією, було з початком бойових операцій інтервентів проти Радянського Союзу всебічне сприяння і допомога інтервенції до швидкого... захоплення Києва..."¹⁰. До складу організації нібито увійшли його сподвижники по Східному фронту: викладачі полковник М. І. Мінін, підпоручик К. В. Гаєвський, підполковник В. Ф. Ржечицький, полковники М. С. Матієвич; корінні кияни полковники В. В. Ржевський, А. П. Семенович, О. О. Луганін, генерал М. В. Лебедев та інші¹¹.

За версією слідчих, кожен із них мав свої обов'язки. А далі про цілі, які начебто ставила "організація": антирадянська агітація у військових школах Києва; контрреволюційна робота у військових частинах залоги міста; співпраця з "офіцерськими організаціями" в інших містах України; підривна агітація серед населення; повстанська робота у селах Правобережжя та Лівобережжя. Згодом до цього додалася

і підготовка збройного повстання в самому місті Києві, яке мало відбутися під час нападу військ Антанти на СРСР. “Шкідницька” діяльність “членів організації” здійснювалася за такими напрямками: 1) на залізниці під проводом начальника військових сполучень штабу УВО В. В. Сергєєва; 2) в інженерній справі на чолі з начальником інженерів УВО, колишнім штабс-капітаном В.О. Місюровичем; 3) у щойно створеній системі Протиповітряної оборони (ППО), колишній штабс-капітан П. Л. Скобліков.

На момент перших свідчень В.О. Ольдерогге у “контрреволюційній діяльності” та в існуванні “організації кадрового офіцерства” вже “зізналося” близько 100 колишніх офіцерів з Києва. Серед них М. І. Мінін – викладач школи з 1924 до 1927 року. У показах від 18 грудня 1930 року читаємо: “...Прибувши в школу він [Ольдерогге] розпитував мене про настрої кадрового офіцерства, що служило в школі Каменєва. Дізнавшись від мене, що все кадрове офіцерство налаштоване контрреволюційно, він через деякий час, здається у 1924 році, сказав мені, що створюється організація кадрового офіцерства, яка ставить перед собою завдання повалення радянської влади і заміни її буржуазно-демократичною республікою. Можливість виконання такого завдання він пояснив так: повалити існуючий радянський устрій можливо або шляхом внутрішнього перевороту з обов’язковою участю Червоної армії, або під час інтервенції чи війни...”.¹²

За документами справи Ольдерогге простежується намагання слідчих довести зв’язок “офіцерської організації” з подібними цивільними організаціями, “викритими” в Києві раніше: Союзом визволення України (СВУ) і Промпартією. На допиті від 21 січня 1931 року він “згадав” про те, що спілкувався з активними членами даних організацій, хоча “пригадати” за яких обставин не зміг.

Таким чином, згідно з обвинувальним висновком В. О. Ольдерогге визнаний: “...керівником Київської контрреволюційної військово-офіцерської організації, яка мала не меті повалення Радянської влади збройним шляхом. Як керівник організації був пов’язаний з Московським центром, а також з іншими організаціями в різних містах. Перебуваючи на чолі штабу організації, керував розробкою оперативних дій з підняття повстання в місті. Підтримував зв’язок з керівником Київської філії Промпартії Усенко, беручи участь разом з ним у розробці диверсійних та оперативних планів організації. Концентрував дані секретного характеру про стан частин гарнізону...”.¹³ Таке обвинувачення засновувалося на його особистому зізнанні та на свідченнях П. В. Шатунова, М. І. Мініна, В. Г. Міллеса, Ф. Т. Субботовського, С. Г. Бежанова, І. В. Хазова, І. А. Войчука, В. Ф. Ржечицького, О. О. Луганіна та інших, разом 43 військових, заарештованих за справою “Весна”, покази яких залучені до справи. Наведемо деякі з них.

Свідчення обвинувачуваного у справі О. О. Луганіна від 19.12.1930 року: "...У 1922–1923 р. в школі Каменєва сформувалася група офіцерів антирадянськи налаштованих, які переслідували ціль повернути своє минуле становище шляхом повалення Радянської влади. Тоді в цю групу входили наступні особи: на чолі начальник школи Каменєва Ольдерогге; із середовища викладацького складу: Карум, Чижун, Ржечицький, Подчекаєв, Семенович, Міллес, Ільїн, Шепелєв, Бладзевич, Мінін, і я, Луганін..."¹⁴ (Згідно з обвинувальним висновком по справі "Весна" всі засудженні до різних термінів ув'язнення.).

Свідчення заарештованого В. Ф. Ржечицького (колишнього начальника навчальної частини школи) від 29.12.1930 року: "...Про контрреволюційну офіцерську організацію вперше дізнався від Ольдерогге у 1924 році. Цілями і завданнями її була боротьба з Радянською владою, повалення її шляхом перевороту внутрішнього та інтервенції; засобом для цього повинно бути збереження офіцерських кадрів, пониження боєздатності Червоної армії, диверсії..."¹⁵

З протоколу допиту В. Г. Міллеса від 17.01.1931 року: "...Керівником [організації] був Ольдерогге... Діяльність була різноманітна і відповідно різні види діяльності мали секції: 1) вербувальна; 2) агітаційна; 3) шкідницька; 4) шпигунська; 5) диверсійна і т.д...Секцією, яка діяла при школі Каменєва, керував спочатку Ольдерогге, а потім Ржечицький (як замісник)...". Саме через секції прагнули зібрати свідчення про настрої у військових частинах і серед населення, вели пропаганду серед командного складу запасу. Для "антирадянської роботи" серед цивільного населення керівництво використовувало викладачів школи Каменєва.¹⁶

З показів командира зведеного батальйону курсів школи І. А. Войчука від 13.02.1931 року: "...Ольдерогге призначається на випадок інтервенції головнокомандувачем повстанськими військами України, вся організація очолюється заступником Наркома С. С. Каменєвим, участь у ній бере майже вся професура військової академії. Йшла мова і про грандіозне шкідництво у військовій промисловості..."¹⁷

Знайомлячись зі справою, переконуємося, що викриття членів організації набрало змагального характеру і базувалося на однотипних, позбавлених елементарної логіки зізнаннях заарештованих.

Таким чином, згідно з рішенням колегії ОДПУ СРСР від 20 травня 1931 року Ольдерогге Володимир Олександрович обвинувачений за ст. ст. 58/2, 58/11 КК СРСР був засуджений до розстрілу.¹⁸ Його заслуги як командувача Східного фронту, який брав участь у розгромі Колчака і Врангеля, орден Червоного Прапора – все це залишилося в далекому минулому.

Упродовж 1973–1974 років тривало додаткове розслідування за справою В. О. Ольдерогге, в ході якого було встановлено, що "...за

наявними у справі матеріалами зробити обґрунтований висновок щодо законності рішення колегії ОДПУ СРСР від 20 травня 1931 р. розстрілу Ольдерогге В. О. не є можливим. Обвинувачуваними по цій справі були військовослужбовці, заарештовані особливим відділом Українського військового округу як учасники офіцерської контрреволюційної організації в частинах Київського гарнізону. Встановлено, що арешту Ольдерогге передували оперативні заходи Особливого відділу 14-го стрілецького корпусу. Із вказаних у обвинувальному висновку осіб більше 20 реабілітовані в ході додаткового розслідування...¹⁹ Згідно із Висновком Особливого відділу КДБ СРСР по КВО від 22 березня 1974 року кримінальну справу на В. О. Ольдерогге було припинено через відсутність складу злочину.²⁰

На момент арешту перших обвинувачуваних за справою решта офіцерів школи були переконані, що для цього існували вагомі підстави, а значить особисто їх це не стосується. 10 січня 1931 року заарештували колишнього генерала Генерального штабу Михайла Васильовича Лебедева. Він був одним із знаних військових учених у Києві. У свій час, окрім Військової академії, закінчив Санкт-Петербурзький археологічний інститут, брав участь у російсько-японській, Першій світовій та Громадянській війнах, із 1923 року – на викладацькій роботі у школі імені С. С. Каменєва²¹.

На своєму першому допиті 13 січня 1931 року заарештований свідчив: "...Коли вперше заарештували у нас Луганіна і Семеновича, то почали говорити, що це має зв'язок із Промпартією. Проте слухи були різні, і лише коли почалися повальні арешти і заарештований був Ольдерогге я вперше почув від Костко в інституті, що Ольдерогге пред'явлено обвинувачення в тому, що він був "командувачем армією визволення України" (можливо, назва і не зовсім така, але суть ця). Я був здивований цим і відразу висловив сумнів, чи не придумано це особисто Костко... Я відразу сказав, що це повна нісенітниця, через те, що Ольдерогге командував фронтом у Червоній армії, має орден Червоного Прапора і нині обіймає почесну, відповідальну... посаду..."²².

Проте як видно далі з протоколу слідчий "переконував" М. В. Лебедева, що він також є учасником контрреволюційної організації, на що прозвучав протест офіцера: "...Отримавши тепер від т. слідчого вказівку, що я обвинувачуюсь в участі в цій організації, а значить і в контрреволюції, я переконливо стверджую, що це неправда. Ні до якої організації я не тільки не входжу і не входив, але навіть і не знаю про неї. Зраджувати свою Радянську владу було б повним безумством..."²³.

Уже через декілька днів, а саме 16 січня, у справі з'являється дев'ять сторінок документа "Моє каяття", де М. В. Лебедев називає прізвища 15-ти завербованих особисто ним офіцерів, "розповідає" про утворення офіцерської організації, яка мала "...1) забезпечити колиш-

ніх офіцерів від різних ексцесів, можливих під час зміни влади, за допомогою міцного об'єднання їх, і спираючись на добровольців, завербованих у якості військової сили...”, стати гарантом для захоплення і утримання влади²⁴.

Про “шкідництво в частинах Червоної армії Київського гарнізону, про диверсії на випадок вторгнення військ буржуазних держав до Радянської Республіки...” йдеться у показах і доповненнях до каяття М. В. Лебедева від 17, 26 січня 1931 року, про зв'язок із Московським центром організації і дії Київського гарнізону в момент вторгнення він “розповів” 12 лютого 1931 року. “Робота” із заарештованим М. В. Лебедєвим не припинялася. У додаткових показах від 26, 28 лютого, 2, 14 березня, 10, 19, 24, 25, 26 квітня 1931 року Михайло Васильович “розповідає” про структуру організації, інспекторські відділи за родами військ, обов'язки, які виконував, про те, що він “...особисто в середині 1928 р. здав йому [Вахніну, колишньому викладачу школи] на зберігання надрукований у конверті план проведення повстання на випадок інтервенції...”²⁵, дає уточнення щодо постачання секторів зброєю тощо. Уже 29 квітня 1931 року було складено обвинувальну постанову, у якій зазначено, що на основі вищевикладеного М.В. Лебедєв “... достатньою мірою викритий у тому, що він був членом бойової офіцерської контрреволюційної організації з 1922/1923 років до моменту його арешту, ...був у керівному штабі такої. Розробив план повстання в Київському гарнізоні, обіймав у штабі контрреволюційної організації керівні посади: помічника інспектора піхоти, пізніше начальника організаційного відділу штабу керівництва і начальника сектору контрреволюційної організації...”²⁶ Згідно з рішенням Колегії ДПУ УРСР від 22-23.06.1931 року за ст.ст. 58/2, 58/11 КК СРСР М.В. Лебедєв був засуджений до розстрілу із заміною вищої міри покарання ув'язненням до концтабору на 10 років.²⁷

Обвинувальний висновок у справі військово-офіцерської контрреволюційної організації в частинах Київського гарнізону від 26 травня 1931 року складається з багатьох пунктів, що детально розкривають суть справи “Весна”, починаючи від шляхів викриття військово-офіцерської організації в Києві, агентурних даних, матеріалів щодо зародження, оформлення, розгортання та структури організації до резолютивної частини. “...У період 1922–1923 років у військово-навчальних закладах м. Києва, а в основному в школі ім. Каменєва, почали існувати дві пов'язані між собою групи колишнього офіцерства. У цей період викладацький колектив школи імені Каменєва у більшості складався з колишніх офіцерів. Серед них були 3 колишніх генерали і 25 полковників. Ядром, навколо якого групувалося колишнє офіцерство школи, був тоді начальник школи колишній генерал Ольдерогге... Фактично він у період 1922–1923 років висунув ідею об'єднання колишнього офі-

церства і під його безпосереднім керівництвом окремі групи контр-революційного характеру почали оформлятися у військово-офіцерську організацію...”²⁸. Даний висновок ґрунтується на показах самого В. О. Ольдерогге та арештованих викладачів школи А. П. Семеновича, К. В. Гаєвського, В. О. Подчекаєва, М. П. Блавдзевича, В. Ф. Ржечицького, Л. У. Чижуна та інших.

Як зазначено в документі, на момент ліквідації організації вона охопила 42 військові частини Київського гарнізону та 7 військових частин Київського сектору ДПУ УСРР.²⁹ Загалом у частинах Київського гарнізону у справі “Весна” було заарештовано та обвинувачено за справою незаарештованих 361 особа, з них 49 осіб – викладацький склад школи ім. С. С. Каменєва³⁰. У резолютивній частині обвинувального висновку вказано прізвища та застосовані міри соціального захисту щодо 121 заарештованого, з них 30 осіб – це колишні викладачі школи ім. С. С. Каменєва, до яких були застосовані різні заходи покарання.³¹ (Таблиця № 1).

Таблиця № 1

**Відомості про заходи щодо покарання стосовно засуджених
за справою “Весна” військовослужбовців Київського гарнізону
26 травня 1931 р.**

Заходи соціального захисту	Частини Київського гарнізону	
	Загальна кількість	Школа імені С. С. Каменєва
Вища міра соціального захисту (ВМСЗ)	18	10
10 років концтаборів	22	6
8 років концтаборів	16	7
7 років концтаборів	10	1
5 років концтаборів	47	5
3 роки концтаборів	8	1
Загалом:	121	30

До розстрілу засуджено викладачів школи: В. О. Ольдерогге, М. В. Лебедева, В. Ф. Ржечицького, Г. І. Іванова, М. Л. Мянєвського, В. І. Лаврова, В. А. Кожина, М. П. Блавдзевича, С. П. Свамицького та Л. У. Чижуна. Проте щодо М. В. Лебедева, В. Ф. Ржечицького та С. П. Свамицького ВМСЗ була замінена на 10 років виправно-трудоу робіт, щодо М. П. Блавдзевича – на 5 років вигнання до Казахстану. Далі в процесі слідства виявлено ще 214 осіб членів військово-офіцер-

ської контрреволюційної організації, із середовища військовослужбовців Київського гарнізону, які у справі не були заарештовані. Матеріали слідства на них виділені в окреме провадження.³²

Слід зазначити, що під час складання загального вироку на військовослужбовців Київського гарнізону до списку засуджених увійшли не всі колишні викладачі школи ім. С. С. Каменєва, які також не уникли покарання. Були розстріляні “активні члени організації”: О. О. Луганін, О. І. Батрук, А. О. Мармільов, М. Д. Хомічевський, П. В. Шатунов, до 10 років позбавлення волі засуджені М. С. Матіясевиц та Г. Т. Долгало, 5 років виправно-трудової колонії отримали П.В. Шепелев, Л. С. Карум, В. О. Ільїн. Під слідством перебували П. А. Станіс, В. М. Сокира-Яхонтов, Є. М. Дмитрієвський, В. Д. Дроботов, Г. М. Сокальський та інші викладачі школи.

Репресії щодо викладацького складу Київської вищої об’єднаної школи командирів РСЧА ім. С. С. Каменєва є краплиною у хвилі терору, яка тільки-но здіймалася на початку 30-х років. У 1936–1938 роках вона знекровила армію, зменшивши її командний склад на 44 тис. осіб³³.

Лише по Київському військовому окрузі на березень 1938 р. “за підсумками безжалюгідного викорінення троцькістсько-бухаринських і буржуазно-націоналістичних елементів” було здійснено оновлення керівного складу округу: командирів корпусів – 100 %, командирів дивізій – 96 %, командирів бригад – 55 %, командирів полків – 64 %, комендантів УРів – 100 %, начальників штабів корпусів – 67 %, начальників штабів дивізій – 72 %, начальників штабів УРів – 75 %, начальників штабів полків – 58 %, начальників відділів штабу округу – 84 %³⁴.

Повертаючись до подій 1931 року, слід зазначити, що нищення старих досвідчених викладацьких кадрів зменшило науковий потенціал армії. Це не могло у подальшому не позначитися на рівні підготовки командного складу.

А до нападу Німеччини на Радянський Союз і початку війни, яка виявила кадровий голод у Червоній армії, залишалося 10 років.

Варто згадати, що у Другу світову війну німецька армія вступила, маючи в кожному батальйоні по 5–6 офіцерів, що брали участь у Першій світовій війні. Стільки ж офіцерів, учасників Першої світової, на 1941 рік нараховувалося у радянській дивізії...³⁵

¹ З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – Гол. редактор Ю. Данилюк. – № 1, 2002. – С. 76.

² Киевское высшее общевойсковое командное дважды Краснознаменное училище имени М. В. Фрунзе. 1918–1968. – К.: 1968. – С. 21–31.

³ Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі – ГДА СБ України), ф. 6, спр. 67093-ФП, т. 782, арк. 3–8.

⁴ ГДА СБ України, ф. 6, спр. 67093-ФП, т. 782, арк. 20–25.

- ⁵ Там само, арк. 174–178.
⁶ Там само, арк. 185–186.
⁷ Там само, т. 847, арк. 88.
⁸ Там само, т. 3147, арк. 1.
⁹ Там само, арк. 2.
¹⁰ Там само, арк. 117–173.
¹¹ Там само, арк. 117–173.
¹² Там само, т. 3149, арк. 11.
¹³ Там само, т. 3678, арк. 125.
¹⁴ Там само, т. 3150, арк. 301.
¹⁵ Там само, арк. 367.
¹⁶ Там само, т. 3152, арк. 419–422.
¹⁷ Там само, арк. 485.
¹⁸ Там само, т. 3151, арк. 598.
¹⁹ Там само, т. 3151А, арк. 1.
²⁰ Там само, арк. 405–409 зв.
²¹ Там само, т. 2417, арк. 30–31.
²² Там само, арк. 34.
²³ Там само, арк. 34 зв.
²⁴ Там само, арк. 40, 40 зв.
²⁵ Там само, арк. 96.
²⁶ Там само, арк. 189.
²⁷ Там само, т. 3289, арк. 17.
²⁸ Там само, т. 2417, арк. 196.
²⁹ Там само, т. 3289, арк. 27.
³⁰ Там само, арк. 30.
³¹ Там само, арк. 125–181.
³² Там само, арк. 179.
³³ *Коваль М. В.* Україна: 1939–1945 рр. Маловідомі і непрочитані сторінки історії. – К.: Вища школа, 1995. – С. 40.
³⁴ *Сувениров О. П.* Всероссийская трагедия. – ВИЖ № 3. – 1989. – С. 46, 47.
³⁵ *Ярослав Тинченко.* “Голгофа русского офицерства в СССР 1930–1931 гг.”. – М.: 2000. – С. 243–247.

Рассматриваются документы из фондов Отраслевого государственного архива Службы безопасности Украины, касающиеся преподавателей Киевской высшей объединённой школы командиров имени С. С. Каменева, которые проходили по делу “Весна” 1930–1931 годов.

Ключевые слова: дело “Весна”; репрессии; ГПУ; Киевский гарнизон; школа имени С. С. Каменева; В. О. Ольдерогге.

The article reviews the documents of the Security Service of Ukraine Branch-Wise State Archives on the teachers of the Kyiv Higher School of Commanders of Red Army named after S.S. Kamenev, accused on the case “Vesna” 1930–1931.

Key words: “Vesna” case; the repressions; the Kyiv garrison; the State Political Administration; the Kyiv Higher School of Commanders of Red Army named after S. S. Kamenev; V. O. Olderogge.